

A KISEBBSÉGI NYELVHASZNÁLAT VÁLTOZÓ SZÍNTEREI

BESZÁMOLÓ A GRAMMA NYELVI IRODA TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁJÁRÓL

Liszt Intézet – Magyar Kulturális Központ

Pozsony, 2025. november 12.

Hencz Bálint Péter

hencz2@uniba.sk

Pozsonyi Comenius Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

<https://orcid.org/0009-0000-7843-3584>

A kisebbségi nyelvhasználat változó szinterei címen szervezett tudományos konferenciát 2025. november 12-én a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében működő Gramma Nyelvi Iroda Pozsonyban. A rendezvényt a Liszt Intézet – Magyar Kulturális Központ fogadta be. A szervezők munkáját a Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke, valamint a Selye János Egyetem Tanárképző Karának variológiai munkacsoportja segítette. A konferenciára a Kárpát-medence négy országából érkeztek nyelvész, történész, szociológus, valamint kisebbségi jogokkal foglalkozó kutatók, akik előadásukban saját kutatási területük különböző aspektusaiból közelítették meg a tanácskozás témáját. Az előadókat és a hallgatóságot előbb Venyercsan Pál, a Liszt Intézet igazgatója, majd Misad Katalin, a Gramma Nyelvi Iroda munkatársa és a pozsonyi magyar tanszék oktatója köszöntötte. A konferenciát Sebők Szilárd, a pozsonyi magyar tanszék adjunktusa vezette.

Az első ülésszakot Kontra Miklós, a Károli Gáspár Református Egyetem nyelvész professzora nyitotta meg, aki konkrét példákkal szemléltetve mutatott rá arra, hogy a kisebbségben élő magyarok gyakran a meglévő lehetőségeikkel sem élnek. Előadásában szó esett olyan, a kisebbségi magyar közösségeket érintő fontos kezdeményezésekről (pl. törvényjavaslat, tankönyvcser), amelyek végül különböző okokból nem valósultak meg. Ezen okok közé tartozik többek között

a félelem a többségi nemzettel való konfliktustól, a magyar pártok haszonlesése, vagy az ún. kisebbségpszichológiai érzéketlenség.

A második előadást Simon Attila történész, a Fórum Kisebbségkutató Intézet igazgatója, egyben a Selye János Egyetem docense tartotta. Felszólalásában összehasonlította a magyar nyelv használatát a csehszlovákiai hivatalokban az 1919-es, illetve az 1945-ös államfordulatot követően. Bár az előadó két különböző politikai helyzetet hasonlított össze, cáfolta azt a gyakran felmerülő előfeltevést, miszerint a hatályos törvények értelmében ezekben az időszakokban nem volt lehetőség a magyar nyelvnek a hivatali érintkezésben való használatára. A történelmi tények ismeretében levonható ugyanis az a tanulság, hogy a nyelvhasználatot nem mindig és nem feltétlenül a hatalmi szándékok szabják meg.

Lampl Zsuzsanna szociológus, a Konstantin Filozófus Egyetem docense előadásában a szlovákiai magyarok nyelvhasználatával foglalkozott az általa végzett szociológiai kutatások tükrében. Kutatási eredményeit, valamint a 2021-es szlovákiai népszámlálási adatokat figyelembe véve megállapította, hogy a magyar anyanyelvűek és a magyar nemzetiségűek száma egyaránt fogy, ennek fő okaként pedig az asszimilációt nevezte meg. Az előadó a továbbiakban érintette még az asszimiláció makro- és mikrotársadalmi tényezőit, továbbá kitért a deklarált nemzetiesség és a családban használt nyelv, illetve az iskolai tanulmányok nyelvének és a család nyelvének kapcsolatára is.

Simon Szabolcs, a Selye János Egyetem adjunktusa és a Gramma Nyelvi Iroda munkatársa szlovákiai magyarok, illetve szlovákok körében végzett nyelvhasználatiszintér-vizsgálatának eredményeit tette közzé felszólalásában. A négy dél-szlovákiai városban (Érsekújváron, Vágsellyén, Dunaszerdahelyen és Révkomáromban) megszólított adatközlők véleménye az anyanyelv és a nemzetiség közötti összefüggések, a kétnyelvű beszélőközösségekben élők nyelvi kompetenciái, valamint a nyilvános nyelvhasználati szintereken és a magánszférában folytatott kommunikáció választott nyelvének kérdéskörében jelentett új színfoltot.

A konferencia második ülészakát Gyurcsík Iván, a Nemzeti Közszerződési Egyetem munkatársa, kisebbségjog-szakértő nyitotta meg. Előadásában áttekintette a Szlovákiában élő kisebbségek nyelvi jogairól rendelkező törvényeket s ezek módosulásait a múlt évszázadtól kezdődően napjainkig. Az előadó hangsúlyozta, hogy bár a formális nyelvhasználati szinterek kétnyelvűsítése Szlovákiában apró lépésekben történt, a nyelvi jogok érvényesítésében mindig kulcsszerepet játszott az ország területén élő nemzeti kisebbségek hozzáállása.

Dančo Jakab Veronika, a Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének adjunktusa egy oktatásterminológiai adatbázis fejlesztésének elméleti alapvetéseibe, illetve gyakorlati kihívásaiba nyújtott betekintést. A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózathoz kapcsolódó projekt elsődleges célja a Kárpát-medencei magyar oktatási szaknyelv egységesítése; további céljai a magyar nyelv intézményi jelenlétének erősítése, a kétnyelvűség fejlesztése, valamint a Kárpát-medencei magyar nyelvű tanárképzés egységesítése.

A második ülészakát Vančo Ildikó, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének professzora zárta, aki előadásában szlovákiai és romániai kisiskolások államnyelvvél kapcsolatos attitűdvizsgálá-

tának tanulságairól számolt be. Adatai azt mutatják, hogy a korai tanulói attitűdök túlnyomórészt pozitívnak mondhatóak: adatközlői akkor is elismerik a nyelvtanulás szükségességét, ha a tanórák nem mindig okoznak számukra örömet, vagy ha a tanult nyelvet nehéznek találják. Vizsgálatából kitűnik, hogy az egyes régiókban jelentős egyéni különbségek mutatkoznak a tanulók között, amelyeket a családi környezet, továbbá a települési lehetőségek befolyásolnak.

A rendezvény harmadik ülészaka Karmacszi Zoltán, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem docensének és az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem munkatársának előadásával kezdődött. Az előadó az Ukrajna területén élő kisebbségek nyelvhasználatába nyújtott betekintést. Előbb felvázolta az ország történelme során hatályt nyert korábbi és újabb nyelvtörvényeket, majd bemutatta az ukrainai kisebbségi nyelvek jelenlegi státuszát, továbbá a nyelvi ombudsmanok elképzeléseit, illetve azokat a nehézségeket, amelyekkel az Ukrájnaiban élő nemzeti kisebbségeknek nyelvhasználatukat illetően nap mint nap szembe kell nézniük.

Tódor Erika-Mária, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karának professzora az iskolai nyelvi tájkép témakörében tartott előadást. Kutatása romániai magyar, szlovákiai magyar és szlovéniai kétnyelvű iskolákra irányult. A választott oktatási intézmények nyelvi tájképét a diszkurzív téralkotás és a nyelvválasztás kapcsolata, a nyelvi tájképben megjelenő nyelvek tematikus eloszlása, valamint a tájképi elemek jellemzőinek szempontjából tanulmányozta. Megállapítása szerint a vizsgált iskolákban az etnolingvisztikai vitalitás különböző mutatói jelentek meg, amelyek együttesen a kisebbségben élő közösségek létmódjának megértését és tervezését teszik lehetővé.

A konferenciát Misad Katalin előadása zárta. A Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének docense az ún. államnyelvtörvény hatályba lépése óta foglalkozik a magyarnak mint kisebbségi nyelvnek a szlovákiai hivatali érintkezésben betöltött szerepével. Ezúttal az írásbeli ügyintézés nyelvét vizsgálta, amely a magyardomináns települések helyi önkormányzati hivatalában is jellemzően a szlovák. Ennek több okát is feltárta az előadó, ilyenek például a hivatali élet több évtizedes szlováknyelvűségéhez való igazodás, a magyar nyelvű szakterminológia ismeretének hiánya, tájékozatlanság a kisebbségi nyelvhasználati jogokat illetően, továbbá a kisebbségi lakosságnak az a meggyőződése, hogy az államnyelvű beadványok elsőbbséget élveznek az ügyintézés során.

Az egyes ülészakokat követően az előadóknak és a hallgatóságnak alkalma nyílt hozzászólni az elhangzott előadásokhoz. A felmerülő kérdések, megjegyzések az álláspontok tisztázását, a felvetett problémák megértését szolgálták.

A Gramma Nyelvi Iroda konferenciájára mindenképp olyan tudományos diskurzusként tekinthetünk, amely lehetőséget teremtett a Kárpát-medencében működő magyar tudományos műhelyek közötti szakmai kapcsolatok megerősítésére, a jövőbeni együttműködés átgondolására és felvázolására, valamint közös projektek megvalósítására.